

KOSSUTH PORTRÉK A KISGRAFIKÁKON

1998-ban, az 1848-as szabadságharc 150. évfordulóján a KBK Egyesület nagyszabású kiállítást rendezett történelmi témájú ex librisekből és kisgrafikákból.

Erre az alkalomra 32 oldalas kétnyelvű katalógus készült "Magyar történet múzsája" címmel. Az első kiállításra a Budatétényi Galériában került sor, majd ezt követően a válogatás még több helyen szerepelt. Az anyagot tizennégy gyűjtő és grafikus, valamint a KBK archívumából állítottuk össze, így valóban széleskörű válogatásról beszélhetünk. A kiállítási tablókát illetve a katalógust böngészve néhány kérdés fogalmazódik meg bennünk.

Hogyan alakulhatott ki a tipikus Kossuth portré? Kortársaival összevetve miért találkozunk ritkábban az őt ábrázoló alkotásokkal? Milyen kompozíciós elveket fedezhetünk fel ezeken a képeken?

Ha átnézzük az alkotásokat, amelyeken Kossuth Lajos szerepel, legtöbbször egyazon arcforma jelenik meg. Az arcot körszakáll keretezi, amit az állon kiborotvtáltak. A felsőajakig vágott, kicsit pödrött bajusz nem ér a szakállig. Az enyhén hullámos haj jobbról balra fésült; ezek mind állandó, azonos motívumok. A tekintet már változó: néhol nyílt és ábrándozó, jövőbe tekintő, másol kemény és határozott. Mindez merőben eltér a róla készült 1877-es torinói fényképtől. Itt a megöszült, dús szakáll összenőtt a bajusszal, ami az alsó ajakig ér. A hajdani sötét haj is már a múlté, de a fésülés módja nem változott. A szűkre nyitott szemhéjak alól határozott tekintettel néz ránk, a fénykép hetvenöt éves korában is kemény férfiemberként ábrázolja. Torinói tartózkodása alatt s ezt megelőzően amerikai útja alatt is többször megörökítették. Még a ravataláról is készített rajzot *Réti István*, később aztán nagyobb méretben meg is festette. A korabeli újságok szerkesztőségei akkoriban nem fotográfusokat, hanem rajzolókat küldtek a különböző helyszínekre. Így a Vasárnapi Újság olvasóit *Kimnach László* tudósította rajzaival Kossuth torinói életéről, majd később az ottani gyászünnepekről. Mindezekből kiderül, hogy számos ábrázolás közül lehetett volna választani, mégis ugyanazon mintához tértek vissza a későbbi korok alkotói. Ennek okai között mindenekelőtt az a magyarázat adódik, hogy a szabadságharcot megelőzően már létezett olyan Kossuth portré, amelyet nagyon nagy példányszámban terjesztettek. Az akkor divatos könyvművészeti technikával ezt a litográfiát *August Prinzhofer* bécsi művész készítette az 1848-as pozsonyi országgyűlés alkalmával. Az akkori híresztelések szerint mintegy ötvenezer példányt nyomtattak belőle, amely szám bizonyára túlzott, de mutatja az ábrázolás népszerűségét. Ugyanúgy ábrázolja *Barabás Miklós* Kossuthot annak az évnek a tavaszán Pestre érkezésekor, bár itt a háttér és a ruházat nyilvánvalóan megváltozott. Ha megnézzük az első magyar felelős minisztérium arcképtablóját, ott is hasonlóan karakteres félprofilal jelenik meg. Ezeket a képeket azután számos másolatban terjesztették. Midőn Kossuth Lajos a szabadság és a nemzeti függetlenség szimbólumává vált, óhatatlanul a róla elterjedt addigi ábrázolásokkal forrt egybe alakja a nép képzeletében. Ehhez a tipikus Kossuth ábrázoláshoz fordultak később is a következő korok művészei.

A bevezetőben említett kiállításon szereplő *Fery Antal* ex librisén az ismert arckép mellett a monoki szülőházat is láthatjuk. Fery mester kiváló jellemábrázoló

készséggel rendelkezett, a magyar kultúrtörténet számos kiválóságát örökítette meg. Kossuth kortársai közül ebben a válogatásban Petőfi, Széchenyi és Görgey, valamint Bem apó arcképei szerepeltek. Ez utóbbi lengyel származású szabadsághósról *Perei Zoltán* is megemlékezett lapdúc metszetein. A szabadságharc tábornokai közül még kettőnek a portréja volt itt látható. *Patay Mihály* fametszete (Damjanich János) és *Józsa János* rézkarca (Nagy Sándor József) idézte fel alakjukat. De említhetünk példát a határon túli magyar alkotók munkái közül is. *Csutak Levente* ex librise az ágyúöntő Gábor Áron alakjának állít emléket.

Visszatérve a Kossuth ábrázolásokhoz, ő érdekes módon a kortársaihoz viszonyítva ritkábban jelenik meg a kisgrafikákon. Ennek lehetett az oka egyrészt, hogy talán radikalizmusa, politikai nézetei nem minden korban váltottak ki egyértelmű lelkesedést, és alakjának felidézése nem mindig volt időszerű. Másrészt a kortársak közül többnek a személyéhez volt könnyebb kiegészítő motívumokat társítani. Például *Széchenyi Istvánt* kiragadva, ő többször jelenik meg a Lánchíd, a Tudományos Akadémia épületével, vasúti és hajózási motívumok társaságában. Így Petőfihez is gyakrabban kapcsolható egy versidézet vagy illusztráció. Szép sorozatot rendelt meg különböző művészekről a körünkben sajnos már régen eltávozott Tóthpál István, akinek a nevére többek között Bálint Ferenc, László Anna, Petry Béla, Várkonyi Károly, Vecserka Zsolt és Vén Zoltán készített Petőfi arcképével egy-egy exlibrist. Kossuth portréjával kapcsolatos hasonlóság megrendelés sajnos nem született.

Elértünk a kompozíciós lehetőségek felvázolásához.

A karakteres fejforma esetében (lásd Petőfi arcképét *M. Kiss József* linómetszetén) nem szükséges azt kiegészítő motívummal ellátni. Jubileumi vagy más ünnepi alkalomhoz (például Kossuth ceglédi beszéde) ajánlott jól azonosítható helyi motívum felhasználása. Ebben az esetben a portré mellett fél- és egészalakos ábrázolásokkal is találkozhatunk. *Várkonyi Károly* 1973-ban a Kossuth Művelődési Központ számára készített fametszetén kiegészítő motívum a ceglédi Nagytemplom. A szónok elsőpró lendületű beszédét azon spirális vonalak érzékeltetik, amelyek a fej felé vezetik a tekintetet. További kompozíciós lehetőséget rejtenek a tipografált szó-vegrészek, illetve monogramok képbe helyezései is. Bizonyos jelképek szintén fontos szerephez juthatnak. *Józsa János* kisgrafikáján az egymást keresztező toll, kard és papíros itt Kossuth publicisztikai tevékenységét jelentik.

Végezetül meg kell említeni azokat a kisgrafikai alkotókat, akik speciális műfajban, a bélyegtervezés területén tevékenykednek. A hagyományos Kossuth portrék jelentek meg a *Nagy Zoltán* tervezte háromcímletű bélyegsorozaton, amelyet születésének 150. évfordulójára jelentetett meg a Magyar Posta. *Füle Mihálynak* a fekvő téglalap formájú bélyeggrafikája szintén Kossuth ceglédi toborzóbeszédét eleveníti fel. Bicentenáriumi év lévén valószínűleg nem az utolsó a sorban a *Dudás László* által tervezett ezévi bélyeg, amelyen a már jól ismert arc mellett olyan korabeli motívumok szerepelnek, mint az akkori nyomdagép, a Pesti Hírlap akkori fejléce és a Kossuth címer.

Ürmös Péter

